

HERMENEVS

29^e JAARGANG, AFL. 12 — 15 augustus 1958

Crispa in Viatore

Altera nunc Danae spatii per vasta vagatur
Arcaque iactatur fluctibus aetheriis.
Igniferum Crispam rapuit trans moenia mundi
Missile Russorum, quod per inane volat.
A, quam sola cubas, nulla tibi voce sonante
Humana: nullus te, vaga, mulcet herus.
Sarmaticas pro successu mactaris ad aras,
Altera pro dominis Iphigenia cadis.
At tua laus tecum surgens effertur ad astra:
Sidera te accipient, te Cynosura teget.
Assumet caram sponsam te Sirius ipse,
Aeonas degit qui loca sola colens.
Stelliferam iamiam caudam movet ille benigne,
Caelesti fremitu te saluere iubens.

New York University

HARRY C. SCHNUR.

Classical Journal january 1958.

Laika in Spoetnik

Zie, daar zweeft wederom Danaë¹ door de maat'loze ruimte
Zwerft weer een kist van metaal door de aetherische vloed.
't Vuurdragend monster der Russen draagt ijlings de angstige Laika
Over de grens van 't helal, vliegend langs luchtloze baan.
Ach, wat ligt gij alleen! Geen klank van de mensen bereikt u,
Nergens bespeurt gij de Baas, strelend met vriend'lijke hand.
Bij liet Sarmatisch² altaar valt gij als een heilbrengend offer
Voor uwe meesters, zoals Iphigenia eens viel.
Maar met u rijst naar omhoog in de hemel uw lofzang, u biedend
Onder de sterren uw plaats en Cynosura's³ gevolg.

---

¹ Danaë, door haar vader met haar kindje in zee geworpen, gesloten in een met metaal beslagen kist.

² Het altaar der vSarmaten, als een der oerstammen van de Russen gedacht.

³ Cynosura (= Hondstaart), een gesternte van de Kleine Beer.

⁴ Sirius = de Hondster.

Sirius zelf zal u drukken als bruid aan de echtelijke boezem,
 Hij, die in eeuwigheid leeft in zijn verlaten gebied.
 Ja, reeds kwispelt hij vriendelijk, de staart in gesternten bewegend:
 „Welkom” roept hij u toe, blaffend met hemelse stem.

Vertaling van J. VAN IJZEREN.

Een Bodenverhaal van Euripides

Euripides' Orestes werd in mijn studietijd met zoveel minachting genoemd vooral om het tegen het eind optredend misdadigers-trio Orestes-Pylades-Electra, dat ik van het begin af weinig aandacht aan het stuk gegeven heb. Ik heb het omstreeks 1900 éénmaal doorgelezen, verder niet. Jaren later bracht het mooie boek van onze mede-redacteur van Lennep, Euripides ποιητής σοφός, mij wel tot beter inzicht, maar ik kwam toch niet tot hernieuwde lectuur; die ondernam ik eerst in de laatst-verloren maanden, bijna 60 jaar na de eerste kennismaking. Wel steeg toen mijn waardering, maar tot grote bewondering kwam ik niet.

Dit was voor mij een reden om te overdenken wat in de Oudheid bij het publiek heeft geleid tot de populariteit, die in een oude ὑπόθεσις wordt aangeduid met de woorden: Τὸ δὲ δράμα τῶν ἐπὶ σκηνῆς εὐδοκιοῦντων, χειριστὸν δὲ τοῖς ἥθεσι, πλὴν γὰρ Πυλάδου πάντες φαῦλοί εἰσιν. De mededeling τὸ δὲ δράμα κομικωτέραν ἔχει τὴν καταστροφὴν is niets bijzonders: dat kon men van vele drama's opmerken, die door een deus ex machina tot een redelijke oplossing worden gebracht.

Zelf nu meende ik een der redenen van het succes te moeten zoeken in het Bodenverhaal (vss. 852—959), waarin Euripides zo voortreffelijk een buitenman weet te typeren, dat Skakespeare er van genoten zou hebben. Haast ongemerkt kwam ik bij de lectuur tot de hier volgende metrische vertaling, waarbij ik ook de inleidende woorden van de Bode zelf en van Electra heb opgenomen, benevens de afsluitende verzen van de Koorleider.

Ter toelichting behoef ik slechts te zeggen, dat de aandacht van het publiek terstond door de inhoud werd getrokken: men hoorde een uitvoerig verslag van de Argivische volksvergadering, waarin Orestes en Electra wegens de moord van Clytemnestra ter dood

waren veroordeeld. — In de school zou deze monoloog misschien wel bruikbaar zijn voor declamatie.

Bode.

Gij, dochter, diep rampzalig van den Hogen Heer
Agamemnon, hoor, Prinses, de woorden aan,
Die ik, u rampspoed meldend, tot u spreken ga.

Electra.

Wee, wee, wij zijn verloren. Reeds uw eerste woord
Zegt mij dat gij als bode komt van boos bericht.

Bode.

Bij stemming der Pelasgen¹ viel op deze dag
't Besluit, dat dood brengt aan uw broeder en aan u.

Electra.

Wee mij! Wat ik reeds lang in vrees als toekomst zag
Is dan gekomen. Tranen stortend zit ik neer. —
Maar zeg mij, hoe viel het besluit? Hoe brachten ons
De woorden der Argiven tot het doodsgericht?
Zeg mij, gij oude, moet ik dan door steniging
Of door het zwaard het leven laten, samen met
Mijn broeder, met wie ik het leed steeds heb gedeeld?

Bode.

Ik ging juist door de stadspoort, komend van het land
Verlangend om te horen hoe het met u ging
En met uw broeder; want uw vader was bij mij
Van jongs in ere; ik werd door uw huis gevoed,
Wel arm, maar hun, die mij beschermden, welgezind. —
Ik zag een massa, die zich naar de heuveltop
Begaf, waar, naar men zegt eens Danaüs het volk
Bijeenbracht, voor Aegyptus eisend broederrecht.²
Toen ik die mensen daar bijeen zag, vroeg ik één

¹ Benaming der oudste bewoners van Griekenland, ook wel voor latere geslachten in gebruik.

² Aegyptus, de broeder van koning Danaüs, verlangde, dat zijn 50 zoons met diens dochters zouden huwelijken en werd aanvankelijk door hem hierin gesteund.

Van hen „Wat is er hier te doen? Heeft soms bericht
 Van 't oorlogsveld¹ de stad van Danaüs opgejaagd?“
 Die zei toen: „Zie je niet Orestes dicht hierbij
 De weg betreden, die hem naar de doodstrijd voert?“
 Toen zag ik iets, dat ik gehoopt had nooit te zien:
 Pylades, die met Orestes voortliep langs de weg,
 Uw broeder 't hoofd omlaag, door zwakte uitgeput,
 De ander somber als een broeder met zijn vriend
 De zieke steunend door zijn leiding als een kind.
 Toen nu geheel het volk van Argos was bijeen,
 Toen klonk de stem van de heraut: „Wie wil het woord?
 Verlangt men, dat Orestes sterft of leven blijft,
 De moedermoordenaar?“ Toen stond onmidd'lijk op
 Talthybius², eens helper van uw vader bij
 De strijd om Troje; hij sprak als altijd, bevreesd
 Voor het gezag, in dubb'le zin: met eerbied voor
 Uw vader prees hij toch uw broeder niet, dooreen
 Liep goed en kwaad bij hem. Uw broeder stelde een wet,
 Zo zeide hij, voor ouders kwaad. Steeds ging zijn blik
 Heel duidelijk naar Aegisthus' trotse vriendschaar.
 Zo is nu eenmaal 't soort. Herauten richten zich
 Steeds naar de goede kans, steeds kijken zij naar hen,
 Die machtig zijn en zetels hebben in 't gezag.
 Terstond na hem kwam Diomedes aan het woord;
 Hij wilde niet uw beider dood door volksgericht,
 Maar zag verbanning als een straf, den goden lief.
 Verscheiden hoord' ik mompelen, dat hij waarheid sprak,
 Maar and'ren niet. Na hem verhief zich toen een man,
 Brutaal, zo een, die nooit een slot legt op zijn mond:
 Nooit zwijgt hij — al of niet Argiver, 'k weet het niet —,
 Vertrouwend op zijn ruwe stem en grof geluid.
 Een kerel, zich zijn kwade invloed wel bewust.
 Want als een spreker, vlot in woorden, kwaad gezind
 Het volk misleidt, dan is dat voor een stad een ramp.
 Maar allen, die ten goede raden met verstand,
 Zijn, zo al niet terstond, toch later voor het volk

---

¹ N. I. van Troje; het bericht der overwinning was nog niet bekend,

² Uit Homerus bekend als heraut van Agamemnon.

Tot voordeel. Zo vooruit zien is bestuurderstaak.
 Want dat is beiden heilzaam in gelijk gewicht
 Zowel den raadsman als den burger, die het eert.
 Die vent nu wilde Orestes en u eveneens
 Door steenworp doden — maar het was Tyndareus¹,
 Die hem dit inblies: hij verlangde naar uw dood.
 Toen stond een ander op, die dit weer tegensprak,
 Van aard een moedig man, maar lelijk om te zien,
 Die zelden stad en stadsplein vuil maakt door zijn voet,
 Een boerenman — de ware redders van het land,
 Maar wel verstandig, zoals bleek in het debat,
 Een onbedorven kerel van rechtschappen aard.
 Hij stelde voor Orestes, Agamemnon's zoon,
 Een krans te schenken, hem, die wrekend vader's moord
 Een boze vrouw, door god verlaten, had gedood,
 Een vrouw, die aan een man de mogelijkheid ontnam
 Om met de wapens in de hand ten strijd te gaan,
 Als zij, die thuis gebleven, hun bewakingstaak
 Vergetend, vrouwen schenden in verlatenheid.
 De welgezinde burgers stemden met hem in,
 En niemand zei meer iets. Toen trad uw broeder op,
 En zeide: „Meesters van het land van Inachus²,
 U evenzeer beschermend als mijn vader, doodde ik
 Mijn moeder, want als mannenmoord geoorloofd is
 Aan vrouwen, kunt gij beter sterven dan in dwang
 Van vrouwen voort te leven in een slaafs bestaan.
 Dan zult gij juist doen wat gij niet behoort te doen.
 Want nu is zij gestorven, die mijns vaders bed
 Verraden heeft. Als gij mij nu straft met de dood,
 Dan is de wet verdwenen, dan blijft ieder slechts
 Te sterven over; alle misdaad is dan vrij.”
 Maar hij won niet de meerderheid, hoe goed hij sprak,
 De boze kerel toch kreeg bij het volk zijn zin,
 Die voor u en uw broeder doodstraf had verlangd.
 Ternauwernood ontkwam Orestes aan de dood
 Door steniging, doordat hij zwoer nog deze dag

---

¹ De oude vader van Clytemnestra, die in de loop van het drama zijn wraakzucht had getoond.

² In de overlevering de stichter en eerste koning van Argos.

Door eigen hand het leven te beëindigen,
 Met u te zamen. Met hem als gemachtigde
 Van 't volk komt Pylades, door vrienden vergezeld,
 In jammerklachten, wenend. Tot u nadert thans
 Een bitter schouwspel, niet dan rampspoed om te zien.
 Maar leg uw zwaard gereed, of voor uw hals een strop
 Daar gij ten dode zijt gedoemd; uw adeldom
 Heeft u geen hulp gegeven, noch de Delphische
 Orakelgod: hij, Phoebus, hij bracht u de dood.

Koor.

Gij maagd, in ongeluk verzonken, hoe zit gij daar neer,
 Het hoofd omhuld, voorover op de grond gericht,
 Tot jammerklacht u wendend en tot tranenvloed.

Den Haag, 28 april 1958.

J. VAN IJZEREN.

Een antieke Maria van Reigersberch

Iedere Nederlander kent het verhaal van Hugo de Groots ontsnapping in een boekenkist, iedere Gorcumer is er heimelijk een beetje trots op, dat zijn stad in dit verhaal een belangrijke rol speelt, en met genoegen kijkt hij, wandelend over de Grote Markt, naar het poortje, dat in de volksmond Hugo de Grootpoortje genoemd wordt, en dat de achteruitgang vormde van het huis van Abraham Daetselaar in de Gasthuisstraat, waar onze grote landgenoot enige tijd vertoefde om zich in zijn metselaarspak te steken. Iets minder algemeen bekend is het feit, dat zich in het Weeshuis in de Molenstraat een geschilderd glasraam bevindt, dat afkomstig is uit het huis van Daetselaar en dat door deze koopman in zijn woning was aangebracht ter herinnering aan de ontsnapping van De Groot.

Dit glasraam, hoog ongeveer 6 en breed ruim 2 1/4 voet, is door twee houten stijlen in drie vakken verdeeld. In ieder van die drie vakken is een tafereel geschilderd, dat aan de oudheid ontleend is en door een vers wordt toegelicht. Het eerste vak, dat aan de geschiedenis van Rombouts gewijd is, vertoont Miltiades, die, hoewel hij de vijanden overwonnen heeft, gevonnist is en in de kerker opgesloten. Het derde doet ons Metellus zien, die niettegenstaande zijn trouwe diensten in de oorlog tegen Jugurtha verbannen, maar

later in eer hersteld werd. Op deze vakken gaan we niet nader in; ons interesseert thans het middenvak, dat aan Hugo de Groot gewijd is en dat ons een merkwaardige antieke parallel van De Groots geschiedenis in herinnering brengt: een man in een kist verborgen en door zijn vrouw gered.

Laten we eerst het verhaal lezen, zoals Cassius Dio het vertelt (47,7): „Tanusia, een aanzienlijke vrouw, verborg haar man Titus Vinius, die op de proscriptielijsten geplaatst was, eerst in een kist bij een vrijgelatene, die Philopoemen heette, zodat ze deed geloven, dat hij gestorven was. Maar daarna wachtte ze een publiek feest af, dat een van haar verwanten van plan was te geven, en wist met hulp van Octavia, de zuster van Octavianus, gedaan te krijgen, dat hij alleen van het driemanschap het theater betrad. En daar sprong ze op en gaf aan Octavianus, die er niets van af wist, te kennen wat zij gedaan had; zij liet de kist zelf binnenbrengen en deed haar man er uit komen. Octavianus zag het met verbazing, schold allen hun schuld kwijt (immers ook op hulp bij het verbergen van iemand was de doodstraf gesteld) en verhief zelfs Philopoemen tot de ridderstand”.

Het is de lezer duidelijk, dat de geschiedenis speelt tijdens het triumviraat van Antonius, Lepidus en Octavianus in 43 v. Chr. De parallele der personen is opvallend. Titus Vinius is De Groot, Tanusia zijn vrouw Maria Reigersberch, en Philopoemen, ja, dat is de helper van Tanusia, dus hij vindt zijn pendant in Elsje van Houwening. Op het tafereel heeft inderdaad Titus Vinius de gelaats-trekken van De Groot, Tanusia die van zijn vrouw. Verder zijn er op afgebeeld een vrouw, die de vrouw van Daetselaer of Elsje kan voorstellen, twee kinderen, die ongetwijfeld de kinderen van De Groot (en van Titus Vinius) zijn en twee mansfiguren, wellicht Octavianus en Philopoemen. Er is nog veel meer te zien, o. a. een portret van De Groot en zijn wapen en dat van Maria Reigersberch, maar daarop gaan we niet verder in.

Onwillekeurig rijst de vraag, of De Groot zelf op deze afbeeldingen invloed gehad heeft. Het lijkt wel waarschijnlijk, tenzij Daetselaer zijn licht opgestoken heeft bij de rector der Latijnse school. Want we mogen niet vermoeden, dat de koopman zelf zo goed thuis geweest is in de klassieke wereld, dat hij dit vrij verborgen geval gekend heeft. Onder de schildering staat — hoe kan het anders? — een vers. Daarin wordt Titus Vinius echter verkeerdelijk T. Iunius

genoemd, een verschrijving ongetwijfeld van de bron, waaruit het verhaal geput is, die palaeografisch wel zeer gemakkelijk verklaard kan worden. Die bron kan dus niet rechtstreeks Cassius Dio zijn. Behalve bij hem wordt T. Vinius ook nog genoemd door Suetonius (Aug. 27,2), Appianus (bell. civ. IV, 187), terwijl de naam voorkomt bij Tacitus (hist. I, 48). Münzer, aan wie ik deze laatste mededelingen ontleen (Pauly-Wissowa IV A 2233) zegt aan het slot van zijn artikeltje: „die treue Gattin ist vergessen worden”. Het doet me goed, dat de blaam die in deze woorden schuilt, mijn geboortestad niet treft, en daarom eindig ik met het poëem, dat op het glasraam te lezen is:

T. Junius

Doen *Junius* wel eer was in de hoogste noot
 Waer van geen uytkomst scheen, soo heeft hem van de doof
 Syn huysvrouw, in een kist, onzichtbaerlyck bewaert;
 En sprack, daer nae: ghy zyt tot tweemaal nu gebaert,
 De eene mael met pyn, de tweedemaal met list;
 Doen uyt u moeders lyf, en nu uyt myne kist.

Amsterdam.

A. SIZOO.

De vroege morgen van een Griekse dame ¹

Een Atheense dame is zojuist van haar rustbed opgestaan en aan het begin van de nieuwe dag moet zij natuurlijk eerst de Ijdelheid, die door alle eeuwen heen vele vrouwen in haar macht heeft gehad, tevredenstellen. Frisheid maakt een jonge vrouw nog jeugdiger, daarom gaat zij heur gezicht en haren met water overgieten boven een hoge krater met lang slank voetstuk. Dan laat zij haar amphipolos, die haar zoals altijd trouw bedient, haar golvende lokken goed kammen (πέζειν) en gebiedt dat haar kapper kome om heur haar te knippen en op te maken.

De dame heeft reeds als onderkleed aan de al lange tijd in zwang zijnde, in model geknipte en van mouwtjes voorziene χίτων, de tuniek. Ze weet nog wel van de mode van vroeger, toen in heel Griekenland nog de Dorische chiton werd gedragen door de vrouw. Deze bestond uit een lange brede wollen lap, veel langer dan de

¹ Literaire prijsvraag N.K.V. Bekroond opstel. Red. Secr.

draagster zelf, en daarom van boven omgevouwen. Aan de open rechterzijde werd hij door gespen dichtgemaakt. Maar toen was er eens een strooptocht geweest tegen Aegina, die verkeerd afgelopen was. Slechts een man was naar Athene ontkomen. De vrouwen vroegen, terwijl ze hem prikten met de lange pennen van haar kleed (de πέροναι, die de chiton boven de schouders samenhielden), naar haar mannen, zó lang tot hij dood was. Toen had men die gevaarlijke mode afgeschaft. Hiervoor in de plaats was de Ionische chiton gekomen, die van linnen was.

In vele bevallige plooiën hangt haar het kleed om het lichaam. Het is wat dun en dus slaat zij er overheen een soort mantel, het ἱμάτιον, die bijeengehouden wordt door een ceintuur (ζώνη). Zij draagt deze hoog, omdat de mode op het ogenblik zo is. Langs de zoom van het himation versieren opnaaisels de effenkleurige stof. Hals en onderkant van de chiton hebben ingeweven bontgekleurde randen. Bovendien dienen gouden plaatjes nog als kledingversiering, het zijn draperiesieraden. Die heeft de rijke Atheense uit haar κίστη, haar juwelenkistje, gepakt. Een κίστη is een cilindervormige doos van tamelijke omvang; zoals alle gebruiksvoorwerpen is ook deze versierd, met ingegroefde voorstellingen.

Nu zet zij zich neer op het taboeretje voor de toilettafel (δίφρος), om haar verdere opschik te verzorgen. Voor haar staat het vol van allerhande flesjes en flessen. Er zijn lecythoi, die kleine schenkvaasjes die dienen om olie en zalf voor de huid te bewaren. Ze zijn langgerekt cilindervormig, of hebben de vorm van een zak, met omhoogstaande oorhengersels. Ook heeft ze vele zalf flesjes van mooi, doorzichtig smaragdgroen glas, en albastrons zonder voet met heel nauwe hals en kleine hengersels; die zijn van klei of glas gemaakt.

In haar handen, glad door de heerlijke oliën, neemt mevrouw haar handspiegel van brons. De maker heeft de ivoren greep met een Aphroditegestalte versierd.

Als ze gebruik gemaakt heeft van de zalven en het blanketsel uit de ampullen, die met zwarte figuren zijn beschilderd, als ze van klei zijn, en de slanke glazen phioiaë, dan verschijnt haar gelaat zó in haar spiegel, dat een ieder haar zal bewonderen.

Het is nog tamelijk donker, en de λύχνος (het lampje) op de toilettafel schenkt haar met zijn oliepitje het nodige licht. De sieraden ontbreken nog. Maar daar komen ze te voorschijn: halsketens van filigraan, met vele schakels (aan sommige der ketens hangen

prachtige hangers); vele ringen (δακτύλιοι): spiraalvormige met slangenmotief en aan één zijde geopende. Alle zijn ze versierd. Daar komen armbanden, van brons, omdat het anders te duur zou worden vanwege de grootte.

Ondertussen wuift ze zich eens koelte toe met een waaier, die palmvormig is en een lange steel heeft. Daarop worden er doekspelden voor de dag gehaald; deze doen dienst als knopen. Zelfs oorbellen blinken er, zoals die gouden Sirene, voor welke men zich een gat in het oor moet prikken. De gewoonte om oorsieraden te dragen, schijnt uit het oosten te zijn gekomen, en via Klein-Azië westen te zijn binnengedrongen.

Uit deze veelheid van kleinodiën kiest zij het een en ander uit voor deze dag. Ze neemt als laatste stuk uit de doos een bijzonder fraaie, met goud versierde haarband (διάδημα), het grootste van alle sieraden. Soms draagt ze ook wel de ταυρία, een eenvoudiger haarband.

Natuurlijk komt de λήκνθος, met parfum nog te voorschijn. En dan is mevrouw gereed om uit te gaan! Ze moet alleen haar sandalen (πέδιλα) nog aandoen, hoewel ze heel vaak blootsvoets gaat. Om heur hoofd werpt ze dan een linnen omslagdoek, die καλύπτρη heet.

Daar staat dan een aanzienlijke Atheense dame voor ons. Hoe schoon hangt het in ontelbare plooien gedrapeerde kleeed rond haar leden! Een kolfje naar de hand van een beeldhouwer. Misschien zet ze straks nog een grote hoed op haar korte lokken, zoals haar zusters uit Tanagra dragen. Dan zal zij ongetwijfeld het toppunt van gratie zijn, θεόφιν ἀτάλαντη, zoals men, de eerbiedwaardige Homerus navolgende, kan zeggen.

Laurillardlaan 17, Santpoort.

PETER DE BUCK,

Gymnasium „Felisenum” Velsen, Klasse IV.